

MIGRÁCIÓS MINTÁK KÉT ROMÁNIAI FALU ELVÁNDORLÁSÁBAN¹

Két esettanulmány tanulságai?

RUXANDRA OANA CIOBANU

Bevezetés – a romániai emigrációról

A romániai migráció pompás esettanulmány a migráció alakulásának tanulmányozásához, fejlődésének *in vivo* szemtanúi lehetünk. A migráció csak az 1989-es határnyitás után vált lehetővé Romániában. Ezt megelőzően a románok az 1920-as években főként az USA-ba mentek dolgozni, illetve Franciaországba, ahol a két világháború között növekvő diaszpóra alakult ki. A kommunista érában nehéz, majdhogynem lehetetlen volt útlevelhez jutni. Ennek ellenére sok román elmenekült, és politikai menedékjogot kapott Nyugat-Európában, az USA-ban vagy Kanadában. A kommunizmus bukása után és a bonyolult gazdasági átmenet miatt a munkaerő-migráció széles körben elterjedt életstratégiává vált. A következőkben a Nyugat-Európába irányuló visszatérő migrációval (*circular migration*) foglalkozom, ami a meghatározó romániai migrációs minta.² Minden célállomásnak megvan a maga speciális emigráns csoportja életkorkor, nem, társadalmi-gazdasági háttér és iskolázottság alapján, aszerint hogy a migránsok milyen foglalkozásokat töltenek be, hogy milyen a szülőfölddel és a közösséggel

¹ Az eredeti angol nyelvű tanulmány címe: *Migration Patterns from Two Romanian Villages. What inferences can we draw from two case studies?* Fordította: Hárs Ágnes.

² A tanulmány az „A Stage Approach to Transnational Migration: Migrant Narratives from Rural Romania” c. PhD dolgozatom alapján készült, témavezetőm dr. Michael Bommes professzor volt. A terepmunkát a két faluban egy Marie Curie-ösztöndíj [„Expanding the Knowledge Base of Migration Policy Making in Europe”, KnowMig (MEXT-CT-2003-002668)] keretében folytattam, a projekt koordinátora dr. Christina Boswell volt. Köszönetet mondok Michael Bommesnek, Christina Boswellnek, Emilia Brinkmeiernek, Tim Elricknek, Margarida Marques-nek, Dragoş Radunak és e kötet szerkesztőjének, Hárs Ágnesnek folyamatos segítségükért és észrevételeikért.

való kapcsolat, és hasonlók. A célállomások egy része állandó volt, míg mások érdektelenné váltak a migránsok számára, megint más úti célokat kevesen választanak. Néhány migráns közösségből az összes említett célállomásra eljutottak, másokból csak néhányba. Megpróbálom leegyszerűsíteni a romániai migráció eme összetett arculatát és két falu példáján bemutatni az általános migrációs mintákat.

A migráció formálódhat fentről lefelé, illetve lentől felfelé egyaránt. Felülről lefelé formáló elem például a regularizációval és az amnesztiával kapcsolatos politika. Ugyanakkor vannak olyan szabályozó elemek, melyek közvetetten befolyásolták a migrációt, például a schengeni határok, illetve az EU-bővítés lépései. Alulról felfelé formáló elemek például a különböző típusú hálózatok és a migránsok gazdasági tőkéje, valamint a kibocsátó közösség és az azon belüli kapcsolatok. A migrációs minták bemutatásakor hivatkozni fogok a formálódásban szerepet játszó tényezőkre.

A jelenlegi áttekintés és általában a romániai migrációs irodalom hiányossága, hogy túlságosan nagy hangsúlyt kap a falusias területekről kiinduló migráció. Egy tanulmány (Sandu, 2006) kivételével kevés ismeretünk van a városokból induló migrációról, aminek oka a kvalitatív adatgyűjtés nehézsége a kis- és nagyvárosokban.

A romániai migrációs mintákat longitudinálisan, 1989 óta vizsgálva román kutatók (lásd Sandu, 2000, 2004, 2005b, 2006) egyetértenek abban, hogy négy fő periódus különíthető el: 1989–1995, 1996–2001, 2002–2006 és a 2007 utáni időszak. Minden egyes időszak esetében hivatkozni fogok arra, hogy kik a migránsok, mi a fő migrációs cél, mi a migráció költsége és mi befolyásolja a migrációt. Két nagyszabású, kvalitatív és kvantitatív elemeket is felölelő kutatás folyt a romániai migrációról. 2000–2001-ben és 2006-ban (Sandu, 2000, 2005b, 2006). A romániai migrációval foglalkozó irodalom ennek a két vizsgálatnak az adataira épül. Az alábbiakban ezeket az információkat használom a 2005 és 2007-ben végzett kvalitatív terepmunkám kiegészítésére.

A tanulmány négy részből áll. Az első rész rövid elméleti áttekintés a társadalmi hálók elméletéről, ami a romániai migrációs áramlások egyik fő magyarázó elmélete; a második részben a kutatási módszertant mutatom be, a harmadik részben pedig a két faluból induló migrációt, összehasonlítva az irodalomban leírt általános romániai migrációs mintákkal (Sandu, 2000, 2002, 2006). Végül következtetéseket fogalmazok meg egyrészt a két falu összehasonlíthatóságáról és az általános romániai migrációra ebből levonható tanulságokról, másrészt a román migrációs mintákban a 2007-ben történt uniós csatlakozással bekövetkezett elmozdulásról.

A romániai migráció elméleti megközelítése

A romániai migrációs áramlások elemzésében és magyarázatában nagyon elterjedt a társadalmi háló elmélete (Sandu, 2000, 2004; Şerban és Grigoraş, 2000). Tudjuk, hogy ez erőteljes szerepet játszik a migrációs költségek és kockázatok csökkentésében, és felhalmozódása idővel enyhíti a migrációs szelektálódást.

Kétfajta indulás létezik: az egyik egy már az adott célpontban tartózkodó és/vagy ott dolgozó ember segítségével történik (hálózati indulás), a másik pedig ilyen személy nélkül jön létre (független indulás). A két faluból a migránsok többsége kezdetben meglévő társadalmi háló segítségével indult útnak. Csak Luncaviţában volt rá példa, hogy – társadalmi háló híján – néhány migráns függetlenül indult el.

A társadalmi háló a migráció teljes folyamatában működik, az indulástól az érkezésig. Ezekben a helyzetekben különféle funkciót töltenek be: segítenek a migránsoknak a szükséges tartózkodási engedélyek megszerzésében, ajánlásokkal megkönnyítik a munkahelyi felvételüket stb. A migrációs hálózat szakirodalma szerint mindig több és eltérő struktúrájú hálózat létezik, ami összeköti a kiindulást és a célállomást, és segíti a migránst mindkét helyen (Portes és Böröcz, 1989). A hálózatok a célországtól függően lehetnek az adott országhoz köthető országspecifikus hálózatok, vagy egy kiterjedt hálózat több országhoz is tartozhat (közös társadalmi háló a célországban). Mint később megmutatjuk, Feldru esetében a német etnikai kapcsolatok nagyon fontosak voltak az első indulásoknál. Leginkább Németország és Ausztria irányába terelték a migrációt, ahol a korábbi német etnikumú barátok vagy ismerősök letelepedtek. Ezek a hálózatok országspecifikusak voltak. A pünkösdi egyházi kapcsolatok viszont a Spanyolországba és Írországba induló migrációhoz kapcsolódnak. Összekötik továbbá az indulási helyet a célállomással, és elősegítik a transznacionális közösségek kialakulását (Glick-Schiller, Basch és Blanc-Szanton, 1995; Vertovec, 2001). A migránsok nagyon szoros kapcsolatokat ápolnak az otthoni közösségekkel, és idővel olyan gazdasági tevékenységeket hoznak létre, ami összeköti a kiindulást és a célállomás helyét. Egy Feldru melletti faluból származó migráns közlekedési vállalkozást indított, ami összeköti a romániai migránsok által lakott spanyolországi településeket az otthoni településeikkel. Egy Luncaviţából származó migráns pedig olyan építési vállalkozást szándékozik indítani, ami Spanyolországban és Romániában is működne; a munkások a két telephely között mozognának, a tapasztalatcsere érdekében.

A társadalmi háló működéséhez a bizalom rendkívül fontos (Putnam, 2001), és nagyon erősen kapcsolódik a hálózatok tranzitív jellegéhez. Egy Spanyolországban élő úttörő migráns munkatársa ajánlhatja a fiát vagy

a barátját az úttörő migránsnak, és kérheti a segítségét. A munkatárs és az úttörő migráns közötti kapcsolat és bizalom alapján az úttörő migráns segíteni fog az ismeretlen harmadik személynek, noha korábban nem volt közöttük kapcsolat.

A bizalom mellett az átadás is nagyon fontos. A társadalmi háló látnens forrást teremt, ami aktivizálható, a migránsok között átadható és más forrássá konvertálható, Bourdieu (1985) tőkeelemzésének megfelelően. Például ha A. gazdasági tőkével rendelkezik, és A. barátja B.-nek, akkor B. „kölcsonözhet” gazdasági forrást A.-tól. Hasonlóképpen: ha C. kapcsolatban van X.-szel, és C. barátja D.-nek, akkor D. hozzáférhet C. X.-hez kötődő kapcsolatához is. Emellett a gazdasági tőke nem csak az egyént jellemző sajátosság, az a közösség szintjén is mérhető.

Újabb kutatások azt mutatják, hogy a társadalmi háló egy csoport kísérletének tűnik, hogy a külvilággal szemben stabilizálja magát. Az ilyen stabilizálódás előfeltétele a külvilággal szembeni részleges elzárkózás (Bommes és Tacke, 2006). A stabilizáló tényező lehet vallás, etnikum, az otthoni közösség, barátság és így tovább. Az elzárkózáshoz használt kritériummal a társadalmi háló lehetőséget teremt a bent lévők számára és korlátozást a kint lévőknek.

Az összetartó tényezők egy meghatározott kontextusba vannak beágyazva, és ezáltal vannak definiálva; ez a migránsok otthoni közössége, ahonnan a háló indul. A társadalmi hálókkal foglalkozó klasszikus irodalom nem fordít figyelmet a társadalmi hálózatok változó természetére. Lehetetlen, hogy a hálók statikusak legyenek, hiszen ráadásul a migráció esetében el is távolodik attól a kontextustól, amiből indult. Megfigyelhetjük azt a tényt, hogy egy stabilizáló faktor teherré is válhat, ha túl gyakran használják. Néha a hálózat tagjai túlságosan nagy nyomást gyakorolhatnak a társadalmi hálóra, hogy sikerüljön munkát találniuk. Ebben az esetben az emberek korlátozhatják és újraértelmezhetik a kapcsolatot; oly módon például, hogy a korábban az etnicitásra épülő társadalmi hálót átértelmezik baráti hálózattá.

Következésképpen, a célállomáson a migránsok kapcsolatba kerülnek a hálózatukon kívüli személyekkel – hazaiakkal és más migránsokkal – és ezek a kapcsolatok fontosabbak lehetnek a befogadó országba integrálódásukhoz.

Meg szeretném erősíteni Granovetter megkülönböztetését a társadalmi hálók és olyan primer csoportok között, amilyen például a család. A családok ugyanazt a funkciót tölthetik be, mint a társadalmi hálók, de vannak különbségek a kettő között (Granovetter, 1973).

A társadalmi hálók elméletére építve megértjük a kumulatív okság elméletét, ami szintén megmagyarázza a migráció fennmaradását. *„A háló mint fontos eszköz a migráció létrejöttében önfenntartó lehet, mert min-*

den migrációs lépés megteremti a fenntartásához szükséges társadalmi szerkezetet” (Brettel és Hollifield, 2000: 107; Wilson, 1994, idézi Olwig, 2007: 10). A kumulatív okság elmélete megmutatja számunkra, hogy a migráció további migrációt teremt. Más szavakkal: annak ellenére, hogy megváltozik a környezet ahhoz képest, ahogy a migráció megszületett, idővel fenntartja önmagát.

„A transznacionális migráció kumulatív modellje körvonalazza a valamikor elindult folyamatot, ahogyan önerősítő módon épít a bővülő ismeretekre, tapasztalatokra, társadalmi kapcsolatokra és a társadalmi és kulturális tőke egyéb formáira. Bizonyítja, hogy a migrációs folyamat úgy változtatja a kiindulás és a cél helyét, hogy az tovább erősíti a migrációt. Egymást követő migráció megy végbe oda és visszafelé olyan közösségekben, amelyek mély kulturális, gazdasági, társadalmi, sőt pszichológiai változáson mentek keresztül.” (Massey, Goldring és Durand, 1994: 1503)

Módszer

A kutatási elképzeléseknek és céloknak megfelelően két kulturálisan és társadalmi-gazdasági szempontból eltérő közösségben akartam terepmunkát végezni. A két falu Luncavița és Feldru.³ Luncavița Románia délkeleti részén, Dobrudzsa (Dobrogea) régióban, Feldru (Földra) északon, Erdélyben van. A két régió mindenekelőtt különböző társadalmi-gazdasági és kulturális kiinduló környezetet jelent. A romániai migrációt leíró irodalom (Sandu, 2000, 2004) elemzi a migráció eltérő történetét regionális szinten, és megmutatja, hogy Moldáviának és Erdélynek hosszabb a migrációs története, míg Dobrudzsáé és Havasalföldé (Muntenia) rövidebb. Eltérő migrációs történetű régiókat szerettem volna összehasonlítani, ezért már a várakozásom is az volt, hogy az erdélyi falvakban a migráció elterjedtsége és aránya magasabb lesz. Habár minden faluban magas a migráció gyakorisága, lehetőség van összehasonlításukra is.

2005 és 2007 között folytattam terepmunkát, először a romániai falvakban, majd a migránsok célszágában, Spanyolországban. A terepmunkát megszakítva – a migrációt és annak kulturális közegét megértendő – részletes interjút készítettem a migrációról helyi vezetőkkel és más informátorokkal, így papokkal, iskolai tanárokkal és fókuszcsoportokkal.

³ A két falut a 2001-es román népszámlálásban szereplő 12 700 falu közül választottam ki. Kérdőívet küldtünk a falvakba, és arra kértük az önkormányzatokat, hogy töltsék ki a nemzetközi migrációra vonatkozó adatokkal. A kérdések a migrációra vonatkozó adatok voltak: a migránsok száma nemek és kor szerint, a migránsok fő célállomása és a népesség társadalmi-demográfiai szerkezete, meghatározó etnikai összetétele.

Összesen 12 interjú készült helyi informátorokkal, öt-öt a két faluban és kettő a migránsok célállomásán, Spanyolországban. Ezek az esettanulmányok előkészítéséhez voltak fontosak.

A migráns népesség vizsgálata során narratív életútinterjúkat készítettem az elvándorlókkal. A narratív életútinterjú két okból tűnt megfelelőnek. Egyrészt hosszú távú, longitudinális információt ad, és ezzel lehetővé teszi a migráció több szakaszát felölelő hosszabb időszak migrációjának a megértését (egy Feldruból induló migráns például először Németországba ment, később Olaszországba, ahol most is dolgozik). Másrészt a narratív életinterjú módszertani előnye abból származik, hogy a mesélés a beszélgetés természetes formáját teremti meg, azaz az interjúhelyzet hétköznapi beszélgetéssé alakulhat, és nem természetellenes többé; a narratív életútinterjúk kevésbé tolakodóak. A mesélésen keresztül elért információk továbbá nem korlátozódnak az eseményekre és a migráció konkrét tényeire, hanem attitűdöt, értéket és vélekedéseket is magukban foglalnak. További előnye, hogy a történeteket a migránsok kontextualizálják, így a migrációról adott kép konzisztensebb (Lieblich, Tuval-Mashiach és Zilber, 2006). Több mint 50 interjút készítettem a migránsokkal. A minta színes volt: életkor szerint 21–58 év közöttiek, nemek szerint kiegyensúlyozott. A megkérdezett migránsok Európa különböző országaiba mentek, de Spanyolország volt a legfontosabb célország mindkét falu migránsai számára.

Empirikus vizsgálat

Az empirikus részben négy időszakot mutatok be: az 1990-től 1995-ig, 1996-tól 2001-ig, 2002-től 2006-ig és a 2007-től máig terjedő időszakot. Ezeket az időszakokat a migrációs és egyéb politikák szempontjából vizsgáljuk, amelyek befolyásolhatják a migrációs stratégiát és a migrációs mintát (részletes elemzését lásd Elrick és Ciobanu, 2009), és a társadalmi hálók szempontjából, amelyek „alulról” hatnak a migrációra. A romániai migráció történetének húsz éve alatt különböző migrációs célok voltak meghatározóak. Néhány migrációs forma eltűnt, vagy elvesztette jelentőségét, míg mások fontossá váltak. Ezt a dinamikát magyarázzuk a közösségi változókval és a politikák változásával is.

1990–1995

Az első időszakban Romániából útnak indulók fő célországa Németország, Ausztria, Franciaország, Törökország, Magyarország, Szerbia és Izrael volt. Az országokat a migrációs minták szerint csoportokba rendeztem. A migrá-

ciós célok különböző mintákat előfeltételeztek a célországba eljutás módjáról, különböző stratégiákat a munka megtalálásáról és változó gyakoriságú utazást az otthon és a cél között. A következőkben az országokat csoportosítva külön mutatom be az egyes országcsoportokat.

SZERBIA, MAGYARORSZÁG ÉS TÖRÖKORSZÁG

Ezek az országok földrajzilag nagyon közel vannak Romániához. Magyarországgal és Szerbiával határos Románia, Törökországot csak Bulgária választja el tőle. Romániából Törökországba és Magyarországra rendszerint vásárlás és esetenként rövid irreguláris (fekete) munkavégzés céljából indultak útnak az emberek. Ebben a két országban illegális kereskedelmet folytattak, egy-két napra busszal utaztak, az árusítóhelyeken és piacokon eladták az áruikat, és másokat vásároltak, amiket Romániában adtak el. A célország lehetőségét a földrajzi közelség és az etnikai közösség határozta meg: Az emberek a szomszédos Erdélyből Magyarországra utaztak, míg a déli területekről főleg Törökországba. Erdélyben nagy magyar közösség él, és beszélnek magyarul; kapcsolatokat tartanak Magyarországgal. Sok etnikai magyar migrált Románia és Magyarország között, de sok román is, akiknek nem voltak etnikai kötődései. Nagyon heterogén volt az a népesség, amely részt vett az illegális kereskedelemben: férfiak és nők egyaránt, városias és falusias régiókban élők, és voltak magasan kvalifikáltak és kvalifikálatlanok is közöttük. A Szerbiába irányuló migráció viszont a mezőgazdasági és építőipari munkákra összpontosított. Különböző romániai területeket érintett, kicsit erősebben a déli régiót. A munka zömében feketemunka volt, és főleg a mezőgazdasági területekről származó férfiak vettek részt benne. A területi közelség és a határon átnyúló tevékenységek miatt ezekbe az országokba cirkuláris migráció alakult ki.

A két vizsgált migráns közösségben a nemzeti minta könnyen azonosítható. Ebben az időszakban Luncavițăból Törökországba mentek az emberek, és ott folytattak illegális kereskedelmet; kevesen dolgoztak is kis üzemekben. Néhány migráns szezonális mezőgazdasági munkára Szerbiába igyekezett. Az északi közösség Magyarországra (és Szerbiába) irányuló migrációt mutatott, illegális kereskedelem céljával. Feldruból a migránsok rendszerint Magyarországra utaztak, nagyon ritkán Szerbiába, és egyáltalán nem választották Törökországot.

IZRAEL

Az Izraelbe irányuló migráció kizárólag toborzóirodákon keresztül közvetített munkaszerződések révén valósult meg. A migránsoknak – garanciaképpen – egy bizonyos összeget kellett fizetni a toborzó cég számára. A szerződés lejártát követően, amikor hazatérnek, a migránsok visszakapják ezt a garanciaképpen fizetett összeget. Félték attól, hogy a munkások

Izraelben nem vállalják el a szerződés szerinti munkát, és a feketepiacon jobban fizető munkát találnak. Ez a fajta migráció 2002-ben befejeződött az izraeli robbantások kockázata miatt. A két migráns közösség közül csak Luncaviţából mentek migránsok Izraelbe. Ezt azzal magyarázhatjuk, hogy az Izraelbe irányuló migráció biztonságos feltételek között történt, és Luncaviţában az emberek nem rendelkeztek helyi migrációs hálózatokkal, ami segített volna a megérkezést és a munkaszerzést. Ezért a külföldi munkavállaláshoz a toborzóirodát kellett választaniuk. A Feldrúból induló migráció különféle társadalmi hálókat tudott hasznosítani, ami megkönnyítette számukra a vándorlást.

AUSZTRIA, FRANCIAORSZÁG ÉS NÉMETORSZÁG

Az (ir)regularis távolsági munkaerő-migráció fő célállomása ez a három ország volt. A korlátozott belépés és a munkaerő-piaci hozzáférés nehézségei miatt ezeknek a célországoknak az elérése magas költségekkel járt, ezért a migráció szelektív volt. A román állampolgároknak ebben az időben vízumra volt szükségük ahhoz, hogy ezekbe az országokba belépjenek, és ennek megszerzése nagy gondot okozott. A belépés fő formája a turistaút volt, így a turistairodán keresztül intézték a vízumot, vagy a feketepiacon vásárolták meg. Ha a vízumkérelemhez meghívólevelet tudtak szerezni, akkor egyénileg kérhettek vízumot. Többüknek lejárt a vízuma, ők a között választhattak, hogy megvesztegetik a határőröket, vagy nem hagyják el az országot. Ezért sokan kelepcebe kerültek, és hosszú időre – hét évre – a célországban kényszerültek maradni azt remélve, hogy időközben legalizálódik (regularizálódik) a helyzetük. A kötelező vízum meghatározott időre szólt, és nehéz volt a legalizálódás, sok migráns lejárt vízummal tartózkodott az adott országban. Idővel azok számára is az állandó tartózkodás felé tolódott el migráció, akik sikeresen legalizálták magukat. A legalizált státusz megszerzésének a nehézségei oda vezettek, hogy a migránsok új célországok felé mozdultak el, így Franciaország, Németország és Ausztria vonzereje csökkent.

A migrációs háló nagy szerepet játszottak az ezekbe az országokba irányuló migrációban. Ahhoz, hogy vízumot tudjon valaki vásárolni, vagy meghívólevelet kapjon, a pénzügyi lehetőségein felül szüksége volt arra is, hogy hozzájusson az információkhoz, és így a migrációs hálókhoz. A 2001. évi népszámlálás adatai, melyek az összes romániai falut felölelik,

„...alátámasztják azt a vélekedést, hogy az etnikai és a vallási csatornák uralják először a migrációs áramlás hullámaint és később a transznacionális migrációt: a falvak szintjén a maximális elterjedtségi gyakorisággal rendelkező falvakban a migránsok között lényegesen magasabb volt az etnikai és vallási kisebbségek aránya, mint ott, ahol a migráció szerényebb volt.” (Sandu, 2005a: 565)

Az etnikai németek különösen fontos szerepet töltek be a Romániából az említett országokba irányuló migrációban. A repatriált németek (*Aussiedler*) az 1960-as és az 1970-es években települtek vissza Romániából Németországba, de kapcsolatban maradtak romániai barátaikkal. Később sokan közvetítőként működtek, amikor meghívólevelet küldtek román barátaiknak, akik abban a régióban éltek, ahonnan ők elszármaztak; ezek a meghívólevelek voltak szükségesek a Németországba vándorláshoz. Az etnikai németek azután egy ideig elszállásolták a romániai migránsokat, és segítettek nekik munkát találni. A Feldru körüli területen korábban sok etnikai német élt, és a feldruiak számára haszonnal járt a kitelepülésük, míg Luncavițából, ahol a környéken nem éltek német etnikumúak, nem volt ilyen lehetőség a migrációra.

A feldruiak az etnikai hálózatok segítségével fedezték fel ezeket a célországokat. Ma, több mint tíz évvel azután, hogy az első migránsok megérkeztek ezekbe az országokba, vannak olyan migránsok, akik letelepedtek és megházasodtak Németországban vagy Ausztriában, és helyi férjük vagy feleségük van. Az idősebb migránsok, akik a húszas éveik végén vagy a harmincas éveik elején dolgoztak Németországban, megváltoztatták migrációjuk jellegét. Egyikőjük most Romániában él, használt autót importál Németországból, és eladja azokat Romániában. Luncavițából nem volt migráció ezekbe az országokba, részben azért, mert a migráció költségei túlságosan magasak voltak, részben a migrációs háló hiánya miatt. A feldruiak számára a németországi vagy ausztriai migráció jelentette az első lépést Olaszország vagy Ausztria felé.

GÖRÖGORSZÁG, OLASZORSZÁG, SPANYOLORSZÁG

Az 1990-es évek közepétől új munkaerő-migrációs célország lett Olaszország, Spanyolország és Görögország. Lassan nőtt a népszerűségük, és idővel az első két ország a romániai migráció fő célországává vált. Ezt főleg az a tény magyarázza, hogy mindkét országban kiterjedt fekete munkaerőpiac létezik, az építőipari boom munkaerőt igényelt, időszakonként mód nyílt a legális tartózkodás elérésére (regularizálódásra), és a latin nyelv a románok számára könnyen elsajátítható volt. A romániaiaknak azonban vízumra volt szükségük ahhoz, hogy – Németországhoz és Ausztriához hasonlóan – ezekbe az országokba belépjenek. A románok ezen országok felé orientálódása nem jelentette azt, hogy az elmúlt 15 év során ne fordult volna elő számos esetben kiutasítás vagy a belépés megtagadása.

A feldruiak az 1990-es évek elején kezdtek Spanyolországban dolgozni. Amennyiben a németországi migrációban az etnikai hálóknak volt meghatározó szerepük, úgy a spanyolországi migrációban az egyházi hálózatok játszották a fő szerepet. Feldru népessége a kommunista időszak alatt belföldi távolsági migrációs tapasztalatokat szerzett, hogy gazdasági

szükségeit ki tudja elégíteni. Ebben az egyház tudta segíteni őket, melynek révén, különösen a migrációban, a társadalmi támogatás erős hálózatai épültek ki. Valójában a vallási szerkezet a két közösség megkülönböztetésében lényeges. Luncaviţában a népesség zöme ortodox. Feldruban a vallási sokszínűség sokkal erőteljesebb, mivel pünkösdisták, baptisták, görög katolikusok és ortodoxok élnek együtt. Az interjúk szerint az első migránsok Feldruból pünkösdisták voltak. A pünkösdi egyház gyorsan megszervezte az istentiszteletet a célországban. Így a következő migránsok már a papoktól és más egyházi személyektől szerezhettek információt egy bizonyos helyre való vándorlásukhoz, hozzájuthattak onnan küldött meghívólevélhez, ami lehetővé tette megérkezésüket és segítette integrálódásukat. Ezzel ellentétben az ortodoxoknak lényegesen hosszabb időre volt szükségük ahhoz, hogy ezeket a támogató hálókat létrehozzák. Ez annak a ténynek is betudható, hogy a pünkösdista közösségek sokkal zártabbak, mint az ortodoxok. A csoportképződés elemének hiánya – amilyen Feldru esetében a vallás volt – lassította a migráció megerősödését Luncaviţából 1996 előtt.

A két egyházzal és azok migrációjával kapcsolatban két egymást követő időszakot azonosítottam. A pünkösdisták esetében létezett Nyugat-Európában a hívőknek valamilyen magja, és voltak gyülekezetek. Elsőként ezek könnyítették meg a hasonló vallásúak számára a migrációt Romániából. Később voltak román pünkösdista papok is, akik románul tartottak istentiszteletet. Az ortodox egyház esetében először érkeztek a migránsok különböző nyugat-európai célpontokra, és azon igényükre, hogy legyen templomuk, a román pátriárka kérte meg a papokat, hogy menjenek külföldre. Ez a sorrend fontos a migráció dinamikájának a megértéséhez.

A munkaerőpiac ezekben a célországokban nemek szerint szegregálódott. A férfiak rendszerint az építkezéseken dolgoztak, és nagyon kevesen a mezőgazdaságban vagy állattenyésztésben. A nők jobbra háztartási szolgáltatásokat és gondozást végeztek. Mostanában élénkül elmozdulásuk a bolti és éttermi munkák felé.

1996–2001 és a korlátozó schengeni övezet

Ebben az időszakban nem mindenki volt képes a migrációra (szelektív migráció), csak a magasabb gazdasági státuszúak és a forrásokkal rendelkezők tudták megtenni olyan feltételek mellett, amikor a románoknak a schengeni övezetbe csak vízummal lehetett belépni. Voltak, akik eladták földjüket, állataikat vagy kölcsönt vettek igénybe, hogy összegyűjtsék a migrációhoz szükséges pénzeszeget. De a gazdasági források önmagukban nem voltak elégségesek. Szükség volt társadalmi kötelekekre is ahhoz, hogy a vízum megszerzésének vagy megvásárlásának a módját kitalálják,

vagy meghívólevelet kapjanak stb. A két falu közötti egyenlőtlenség meghatározta a migráció eltérő alakulását a két vizsgált faluból és általában a romániai falvakból. Tekintettel arra, hogy a vízum a schengeni övezetbe való egyszeri belépésre jogosította az utazót, a belépési ország nem volt szükségképpen azonos a célországgal. Például a meghívólevélre a német követségen kiadott vízummal be lehetett lépni Spanyolországba is. Más szavakkal: a feldruiak a tradicionális célországban, Németországban meglévő korábbi kapcsolataikat használták az új migrációs célországokba, így a spanyolországi migrációhoz. Ebben az időszakban tanúi lehetünk a migrációs kultúra kialakulásának Feldruban; a migráció elfogadott életstratégiává fejlődött (Heering, van der Erf és van Wissen, 2004; Kandel and Massey, 2002). Luncavița esetében viszont a migráció lassan indult meg és vált elfogadottá.

SPANYOLORSZÁG, OLASZORSZÁG

Ebben az időszakban Spanyolországot, a románok számára legfontosabb célországot növekedés jellemezte. A román migránsok spanyolországi koncentrációjának magyarázatához hivatkoznom kell a spanyol állam migrációs politikájára. Csak az 1980-as években vált Spanyolország bevándorló országgá. A nagyszámú újonnan érkező külföldivel szembesülve a politikusok szabályozni kívánták a beáramlást. A következő években öt regularizációs program ment végbe: 1986-ban, 1991-ben, 1996-ban, 2000/2001-ben és 2005-ben. 2000-ben új idegenrendészeti törvényt vezettek be, ennek reformjára 2004-ben került sor (Arango és Jachimowicz, 2005). A regularizáció elve szerint az irreguláris migránsoknak lehetőséget adtak az ideiglenes letelepedésre és a munkavállalási engedély megszerzésére. Ezek az engedélyek a migránsok számára az alapvető szociális jogokat is garantálták, és azt is jelentették, hogy nem kell kiutasítástól tartaniuk. A regularizációs programok megkönnyítették a legális státuszhoz jutást mindkét vizsgált közösségből származó migránsok számára, amelyek 1996-tól egyre nagyobb szerepet játszottak a romániai migrációban. Az 1996-os regularizáció során a migránsoknak azt kellett igazolniuk, hogy 1996. január 1-je előtt léptek be az országba, és megvannak a gazdasági forrásaik a tervezett spanyolországi tartózkodáshoz, azaz van munkaszerződésük (Kostova Karaboytcheva, 2006: 12). Amennyiben ezek a feltételek teljesültek, a migráns tartózkodási és/vagy munkavállalási engedélyt kapott. A 2001/2001-es regularizáció kikötötte, hogy a kérelmezőnek regisztrálnia kell magát a helyi népességregiszterbe (*Padrón Municipal*). Ez a regularizáció lehetővé tette a családgyejesítést is, amit alaposan kihasználtak a Feldruból érkezett migránsok. 2002 óta a Luncavițăból származó migránsok is ennek révén legalizálják státuszukat. (A spanyol regularizációról részletesebben lásd Elrick és Ciobanu, 2009.)

Már az 1990-es évek elején elkezdődött a feldruiak Spanyolországba vándorlása, így az 1996-os regularizációs program idején már nagy hálózatot építettek ki a kibocsátó közösség és a különböző spanyol helyszínek között. Miközben illegálisan dolgoztak, várták a számukra kedvező szabályozást. A migránsok a regularizáció kezdetéről a spanyol kormánytól kaptak információt, a spanyol televízió és újsághirdetéseken keresztül. Sőt, a te-repmunka során találkoztam olyan migránsokkal, akik beszámoltak arról, hogy Spanyolországba hívták a még Romániában vagy Németországban, illetve Ausztriában élő barátaikat – ahol a legalizált státusz megszerzése nehezebb volt –, hogy használják ki a program adta lehetőségeket. A migrációs háló nagyon fontos szerepet játszott abban, hogy beszerezhessék a regularizációhoz szükséges dokumentumokat. Mindez a feldruiak legális spanyolországi migrációjának bővülésével járt.

A kilencvenes évek második felében még mindig sokan voltak irreguláris migránsok. Számukra a migráció költségei még mindig magasak voltak. A vízum mai áron 100 euróba került, vagy még többbe. A feketepiacon megszerezhető vízum magas költségei és a társadalmi-gazdasági források hiánya miatt Luncavițăból csak egy ember ment ekkoriban Spanyolországba. Azt láthatjuk, hogy a társadalmi és gazdasági tőke fontos szerepet játszott a migráció megindulásában és fennmaradásában.

A migránsok státuszának a megváltozása hatással volt a migrációs mintákra. A legális migránsok körkörös (cirkuláris) migrációt alakíthattak ki, gyakori utazással romániai otthonuk és spanyolországi tartózkodási helyük között. A romániai migráció nagymértékben regionális jellegű. Ez két szempontból fontos. Egyrészt a romániai migránsok erősen kötődnek az otthoni közösségükhöz; ha pénzt fektetnek be otthon, vagy küldenek haza, akkor határozottan szem előtt tartják a kibocsátó közösséget. Előnyösebb lehetne talán számukra, ha spanyol városban fektetnék be a pénzüket, ott vásárolnának ingatlant, de a migránsok mégis a falujukban építenek házat, vagy vesznek földet. Ez erőteljesen felnyomta az otthoni falubeli árakat; Feldruban a föld ára a városi vagy éppen a Fekete-tengeri üdülőhelyi területek áraival vetekszik, 20–30 euró négyzetméterenként. Másrészt a hálózatok fontossága és a migrációra gyakorolt erős hatása következtében egy közösségből vagy akár egy megyéből a lakosok egy célállomásra mennek. A cél lehet egy megye, de egy falu vagy város is, attól függően, hány migráns érkezik. Luncavița esetében a migránsok Spanyolországban általában egy faluban élnek. A jelenség a migránsok kis létszámának tudható be, hiszen egy település munkaerőpiaca kevés betelepülőt még fel tud szívni.

A migráns népesség összetétele a '90-es évek első feléhez képest nem nagyon változott. Ebben az időben is még főleg férfiak keltek útra, a nők csak a családdal együtt, általában a férjükkal indultak el. A végzett munka jellege sem változott. Ezt az időszakot a cirkuláris munkaerő-migráció és

a tartós munkaerő-migráció jellemzi, utóbbi akkor, ha a Romániába visszatéréssel megszűnne a további migráció lehetősége.

A '90-es évek második felében az Olaszországba irányuló migráció is felélénkült, ugyanis az 1998. évi Turco-Napolitano törvény megkönnyítette a tartózkodási engedély megszerzését.⁴ Az olaszországi migráció a vizsgált települések szempontjából nem volt jelentős, Feldrüből és Luncavițăból csak nagyon kevesen dolgoznak Olaszországban.

SZERBIA, MAGYARORSZÁG, TÖRÖKORSZÁG

Ezek a célországok a migráció első időszakától a másodikig sok változáson mentek keresztül. 1996 után megszűnt a határ menti kereskedelem Törökországgal és Magyarországgal. Mivel a törökországi migráció főleg kereskedelmi volt, Törökország mint migrációs cél nem volt érdekes. Szerbia és Magyarország továbbra is létező migrációs célország, és a következő időszakban is megmarad annak. Az ezekben az országokban irányuló migrációt azonban az etnikai kapcsolatok és az otthoni közösség kontextusában lehet megérteni. A romániai magyar közösség esetében kétféle migrációs minta létezik Magyarországra: ingázás vagy körkörös (cirkuláris) migráció. A magyar határhoz közeli településekről magyarországi munkára ingáznak az emberek. A távolabbi településekről indulók Magyarországon dolgoznak, és időnként hazautaznak. A Szerbiába irányuló migráció inkább a kibocsátó közösség kontextusába van beágyazva. A migráció elméletéből ismert, hogy először a gazdagabb közösségekből indulnak útnak, s a közösségből is elsőként azok, akik több forrással rendelkeznek, és csak később követik őket a többiek (Massey et al., 1998). A szerbiai migráció a közelsége miatt kevés erőforrást igényel, és nincs vízumkötelezettség sem. Ezért különösen a szegényebb közösségekből még mindig mennek dolgozni Szerbiába.

Egy 2001–2002-ben Dél-Romániában végzett terepmunka⁵ tapasztalatai azt mutatták, hogy egy szegény faluban (Gogoșu) élők számára, ahon-

⁴ Kezdetben a bevándorlók más nyugat-európai országokba igyekeztek (Franciaország, Spanyolország stb.), de amikor ezek az államok bezárták kapuikat, az olaszok nem követték a példájukat. Ennek fő oka az alacsony olasz születési ráta volt, ezért a népesség növelésének céljából az állam erősen támogatta a nem európai uniós polgárok munkához jutását, letelepedését, így a spanyol, francia intézkedések után Olaszország tranzitországból egyből célországgá vált. 2000-ben már majdnem másfél millió regisztrált nem EU-s polgár élt az olasz nagyvárosokban, és legalább ugyanennyi regisztrálatlanul. Az elkapott illegális bevándorlókat nem toloncolták vissza, hanem egy-két hetet adtak nekik az országból való távozásra. (*A ford. kiegészítése*)

⁵ A terepmunka egy kutatás része volt 2001–2002-ben; a kutatócsoportot Prof. Dumitru Sandu, Dana Diminescu, Sebastian Lăzăroiu és Louis Ulrich alkotta (lásd még Sandu, 2002, 2004; Ciobanu, 2004).

nan nagyon kicsi a migráció Nyugat-Európába, Szerbia volt a fő migrációs célpont, mezőgazdasági, építőipari és takarító munkákra. A vizsgált közösségekben az új migrációs célok megjelenésével Szerbia és Magyarország nem volt többé migrációs cél.

2002–2006

Ez az időszak a legsűrűbb a romániai migráció számára a migrációs politika és általában a migrációs áramlásokat befolyásoló politikák szempontjából. Ezért sok változás is történt a migrációs mintákban. Az első változás a schengeni övezetbe belépéshez szükséges vízumkötelezettség eltörlése volt a román állampolgárok számára 2002-ben,⁶ ami messzemenően befolyásolta a romániai migrációs áramlást azáltal, hogy radikálisan csökkentette a migráció költségét. Ez azt jelentette, hogy csak a három hónapnál hosszabb ideig tartózkodóknak volt szükségük vízumra.

A schengeni övezeten belüli utazáshoz az ellenőrzéskor a román állampolgároknak csak a következők egyikét felmutatni: szállodai helyfoglalás a célállomáson, 500 euró vagy meghívólevél, ami a vendég pénzügyi támogatását igazolja. Sok migráns számára a legkönnyebb a pénz felmutatása volt. Esetenként nem is a migráns pénze volt az 500 euró, hanem a sofőré, aki felajánlotta, hogy kisebb összeg fejében kölcsönzi a szükséges összeget.

Ezzel a migráció érzékelhetően fokozódott azokban a közösségekben, ahonnan korábban az emberek nem tudták megengedni maguknak, hogy Nyugat-Európába menjenek munkát vállalni. Ez volt a helyzet Luncavițában, ahonnan 2002-ben egyetlen migráns dolgozott Spanyolországban. A legtöbb migráns akkor indult útnak, amikor a schengeni országokban a vízumkötelezettség megszűnt. Mégsem mindenki tudott elindulni. Az embereknek még mindig szükségük volt segítségre a munka- és szálláskeresésben, amikor megérkeztek a célállomásra. Más lehetőség hiányában, ami mentén az emberek a migrációs hálót kialakíthatták volna, a Luncavițából induló migránsok egy kibővített családon keresztül segítették egymást.

Amint erről már szó esett, szabály szerint legfeljebb három hónapig tartózkodhatott valaki munka- vagy tartózkodási engedély nélkül a célországban. A tartózkodási idő túllépése tetemes költséggel járt abban az eset-

⁶ 1985-ben öt EU-ország megállapodott, hogy folyamatosan eltörlik az útlevél-ellenőrzést a közös határaikon. Ez a megállapodás fejlődött a schengeni egyezményé, amit 1990-ben írtak alá. 2007 decemberében minden EU-ország (kivéve Írországot, az Egyesült Királyságot, Bulgáriát, Romániát és Ciprust) és a nem EU-tag Norvégia és Izland eltörölte az útlevél vagy személyi igazolvány ellenőrzését a közös határokon.

ben, ha valaki hazatért. Akit a határellenőrzés során elfognak, azt kockáztatja, hogy öt évre elzárják a visszatérés lehetőségétől. Ennek elkerülésére számos stratégia létezett: a buszvezető segítségét lehetett kérni, hiszen a sofőr gyakran tudta, kit lehet a határellenőrzés során megvesztegetni; a sofőrt meg lehetett kérni, hogy más úton menjen, például Ausztria kikerülésével (ahol a határellenőrzés durvább, a megvesztegetés nehéz) Szlovénia felé (ami azonban hosszabb út). Ezek a stratégiák kockázatosak voltak, így a migránsnak nagy összeget kellett fizetnie, hogy elkerülje a kiutasítást. Ahogyan egy nő megfogalmazta nekem, egyhavi fizetést be kell kalkulálni a tervbe a hazaút finanszírozására.

A vízumkötelezettség eltörlése megváltoztatta a migráció költségét, s vele a migrációs gyakorlatot is. Mivel a románok csak három hónapig tartózkodhattak más országban mint turisták, a migránsok egy része migrációs szokásait a migrációs politikához igazította. Ez a körkörös (cirkuláris) migráció kiterjedtségének növekedéséhez vezetett. A nők számára különösen könnyű volt az oda- és visszautazás az általuk végzett munkák esetében, ami zömében háztartási munka vagy gyermekfelügyelet, idős- és beteg gondozás volt. Két nő alkothat „cserélődő pártként” egy csoportot: két rokon vagy közeli barát meg tud osztani egy munkahelyet, háromhavonta cserélődve. Így időt tudnak fordítani otthon a családjukra, ugyanakkor jó pénzt kereshetnek Spanyolországban vagy Olaszországban.

Egy másik, 2002-ben bevezetett migrációs politikai eszköz volt a Románia és Spanyolország között létrejött bilaterális egyezmény. A bilaterális egyezmény keretében a rövid távú spanyolországi migráció mezőgazdasági munkára korlátozódott, amilyen az eperszüret vagy a szőlészetben végzett munka. A toborzást az országos OMF⁷ szervezte, a spanyol munkaadókkal együttműködve. A munkaszerződéshez a jelentkezőnek számos dokumentumot kellett benyújtania, csatolva a hivatalos fordításokat és az eredeti dokumentumok másolatait; ez jelentős többletköltséggel járt, különösen a vidéken élők számára. Mivel a fordító és hitelesítő irodák jobbára a nagyvárosokban működnek, a vidéken élők még nagyobb költségeket viseltek.

AZ EU 2004-ES BŐVÜLÉSE

A schengeni egyezmény után az EU 2004-es bővülése volt a követő változás, ami hatással volt a romániai migrációs áramlásokra. A bővítés során Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia, a Cseh Köztársaság, Ciprus és Málta csatlakozott az unióhoz, ami közvetve befolyásolta a romániai migrációt is.

A 2004. évi bővülés nem terjedt azonban ki Romániára. A román állampolgárok viszont már baráti kapcsolatokat alakítottak ki az új tagor-

⁷ The Office for the Migration of the Labour Force (Munkaerő-vándorlási Hivatal)

szágokból származó migránsokkal, bevonva őket a romániai migrációs hálózába, és így az ő révükön hozzáférhettek belépésre jogosító papírokhoz olyan EU-országokba, amelyek nem voltak a schengeni térség tagjai (különösen az Egyesült Királyságba és Írországba). A 2004. évi EU-bővülés így új migrációs utat nyitott, különösen a feldruiaknak Írország felé.

Szembeötlő változás ment végbe a Feldruból induló migráns népeségben. Korábban főleg a harmincas éveikben járó férfiak keltek útra, most a migráns népeségben férfiak és nők is voltak minden korosztályból, szüleikkel együtt utazó gyerekek vagy olyanok, akik már Spanyolországban születtek, és a hatvanas korosztályba tartozók, akik csatlakoztak a gyermekeikhez, hogy segítsenek a háztartásban, vagy azért, hogy ők maguk másutt dolgozzanak. A Luncavița és Feldru közötti különbség érzékelhető volt abban, hogy Feldruból minden korosztályból voltak migránsok; sok fiatal, a húszas évei elején járó is vállalt munkát Spanyolországban. A luncavițai migráns népeség még mindig többségében 25 év feletti férfi volt, és a feleségek Romániában maradtak; nem volt egyetlen nő sem, aki Luncavițából Spanyolországba ment volna.

A végzett munkák valamelyest változtak az idők során. A férfiak rendszerint építkezéseken dolgoztak, mint Spanyolországba érkezésük óta folyamatosan. A románok tulajdonában lévő építési vállalkozások megjelenése ismét árnyalja a két falu közötti különbséget: a feldruiak két ilyen vállalkozást indítottak 1996–2002 között, a luncavițaiak 2007-ig nem hoztak létre építési vállalkozást. A nők foglalkozásai jogi helyzetükkel függnek össze. Még mindig sok nő dolgozik magánháztartásokban, felügyel gyerekeket, gondoz időseket. Azok a nők azonban, akik legalizálták a státuszukat, növekvő számban dolgoznak üzemekben, éttermekben, boltokban. A legális státuszon túl a nyelvtudás szintje befolyásolja a migránsok által betölthető munkahelyeket.

A romániai migrációra ebben az időszakban további hatással volt a 2005. évi regularizációs program. A munkaszerződés és a helyi népeségregisterbe (*Padrón Municipal*) történő regisztráció szokásos igazolásán felül a migránsoknak büntetlen otthoni előéletüket is igazolni kellett. A követelmény nagymértékben érintette mindkét közösség tagjainak a kötelező regisztrációját (*empadronamiento*) a népeségregisterbe, amit a regularizációt 6 hónappal megelőzően kellett megtenni. A regularizációra jelentkezők alacsony száma miatt a spanyol állam a jelentkezés határidejének az elhalasztását határozta el, és fellazította a szükséges feltételeket oly módon, hogy a tartózkodás igazolásának más formáit is elfogadta. Az interjúkban a válaszadók visszaemlékeztek, hogy a regularizációhoz szükséges dokumentumok egy részét mutatták csak be, például a gyermekek iskolai vagy óvodai nyilvántartásának valamilyen okmányát, vagy az útlevélben található pecsétet, amivel a belépés idejét igazolták. Ebben az időben nem-

csak a feldruiak, hanem a Luncavițăból érkezettek is kihasználták a lehetőséget, mert 2002 óta az utóbbi közösségből is lassan megindult a migráció Spanyolországba (Elrick és Ciobanu, 2009).

2007 után

2007 januárjában Románia és Bulgária is az EU tagja lett. Az utolsó terepmunkámat 2007 elején folytattam, így csak keveset láthattam a 2007-es EU-csatlakozás hatásaiból. Ez az időszak ráadásul túlságosan rövid ahhoz, hogy értékelni tudjuk. A lehetőségek jogi kereteit vizsgálva azonban néhány spekulatív gondolatot megfogalmazhatunk arról, milyen következményei lehetnek a csatlakozásnak a román–spanyol migrációra. Annak ellenére, hogy a románok számára egyszerűbb volt belépni Spanyolországba, nem volt könnyű munkát találni. Sok román migráns már legalizálta magát, számosan már másodszor vagy harmadszor kaptak munkavállalási és tartózkodási engedélyt (*tarjeta de autorization de trabajo y residencia*), és így a munkaadók nagyszámú legalizált migránskínálatból választhatnak munkásokat. Az újonnan érkezőknek nem könnyű ebbe a munkaerőpiacba integrálódni, ráadásul azért, mert Románia EU-tagállam lett. A román migránsok nem élvezhetik többé a regularizáció előnyeit. Az egyetlen járható út, ami nyitva maradt a legalizálásra törekvő román migránsok számára, hogy spanyolországi tartózkodásuk alatt munkaszerződésre igyekeznek szert tenni, és ennek birtokában munkavállalási és tartózkodási engedélyért folyamodnak. Ennek elérése azonban nem könnyű, mert kevés munkaadó ajánl munkaszerződést irreguláris migránsoknak, amíg legális státuszú migránst is alkalmazhat. A másik lehetőség a családegyesítés.

Az utolsó terepmunkám során, 2007 februárjában azt figyeltem meg, hogy a feldruai migránsok egy része a hazatérést mérlegeli, megtakarít, házat épít Romániában, és ottani vállalkozás indításában gondolkodik. A Luncavițăból érkezett migránsok viszont még nem szereztek elég forrást. Az ő migrációjuk rövidebb időre tekint vissza, s bár őket ugyanazok a politikák és politikai változások – mint amilyen az EU-csatlakozás – befolyásolják, mint a feldruai migránsokat, más társadalmi változókat is figyelembe kell venni, ha magyarázatot keresünk a migráció lassúbb kialakulására és az ösztönzők hatására.

Két faluból 12 700-ba

Végül kétféle tanulságot szeretnék megmutatni. Először azt, hogy a két falu összehasonlítható-e és releváns-e a romániai migráció megértéséhez. Massey és szerzőtársai a migráció általános fejlődési mintáinak a létezése mellett érvelnek, és amellett, hogy az egyes közösségek ebben a folyamatban különböző fokon állnak (Massey, Goldring és Durand, 1994). Ahogy a migrációs korszakok szerinti részek végén minden esetben igyekeztem rámutatni a két falu migrációs mintáinak eltéréseire, hosszabb távon, longitudinálisan vizsgálva a jelenséget azonban azt láthatjuk, hogy az érintettek valójában ugyanannak az útnak különböző állomásain vannak. A két közösség fejlődése elérő volt a kumulatív szerkezeti hatások (uo.), valamint azon társadalmi szerkezet alapján, amire a migrációt kezdetben építették. A Feldrüből megindult migráció a támogató környezet és a létező társadalmi háló révén gyorsabb migrációs fejlődést és diverzifikált migrációs célokat eredményezett. Következésképpen a migráció nem volt nagyon szelektív, lényegében bárki, aki akart, elindulhatott. Luncavițában más volt a helyzet: a visszafogó környezet és a szűkösebb helyi lehetőségek lassúbb migrációs fejlődésre adtak módot. Kezdetben nehezebb volt a migráció, egy tágabb család vett csak benne részt, de ma úgy tűnik, a Luncavițából induló migránsok felzárkóztak, és számuk jelentősen növekszik az utóbbi öt évben. Azt a következtetést vonom le ebből, hogy a kumulatív hatások nagyon fontosak, és a migráció minden közösségben ugyanazt a mintát követi. A politikai környezet, valamint a migráns helyi környezete és várakozásai a migrációs elképzelésekben materializálódnak, és meghatározzák a migráció fejlődésének a sebességét.

Másrészt szeretnék elöretékinteni és jelezni a romániai migrációs minták várható alakulását. Annak ellenére, hogy néhány megfigyelést már tehettem, Románia EU-csatlakozása nyilván számos változást idéz elő a románok migrációs mintájában. Érdekes lesz majd megfigyelni, hogyan fejlődik a migráns közösség Spanyolországban, az egyik legjelentősebb célországban. Három hipotetikus fejlődési út van: a hazatérő migráció jelenik meg, a romániai migránsok tökéletes integrációja megy végbe Spanyolországban, vagy a románok transznacionális jellegű enklávékát alakítanak ki.

Irodalom

- Arango, J., Jachimowicz, M. (2005): *Regularizing Immigrants in Spain: A New Approach*. Migration Policy Institute, Washington, DC. www.migrationinformation.org/Feature/print.cfm?ID=331
- Bommes, M., Tacke, V. (2006): Luhmann's Systems Theory and Network Theory. In D. Seidl, K. H. Becker (eds.): *Niklas Luhmann and Organization Studies*. Copenhagen Business School Press, Copenhagen, 282–304.
- Bourdieu, P. (1985): *La distinction: critique sociale du jugement*. Éditions de Minuit, Paris.
- Brettel, C. B., Hollifield, J. F. (eds.) (2000): *Migration Theory. Talking across Disciplines*. Routledge, New York, London.
- Ciobanu, O. (2004): *Does an individual make a difference?* Migration as means to community change at Migration online. www.migrationonline.cz
- Elrick, T., Ciobanu, O. (2009): Evaluating the Impact of Migration Policy Changes on Migration Strategies. Insights from Romanian-Spanish Migrations. *Global Networks*, 9 (1): 100–116.
- Glick-Schiller, N., Basch, L., Blanc-Szanton, C. (1995): From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. *Anthropological Quarterly*, 68: 48–63.
- Granovetter, M. (1973): The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78 (6): 1360–1380.
- Heering, L., van der Erf, R., van Wissen, L. (2004): The Role of Family Networks and Migration Culture in the Continuation of Moroccan Emigration: A Gender Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30 (2): 323–337.
- Kandel, W., Massey, D. S. (2002): The Culture of Mexican Migration: A Theoretical and Empirical Analysis. *Social Forces*, 80 (3): 981–1004.
- Kostova Karaboytcheva, M. (2006): *Una evaluación del último proceso de regularización de trabajadores extranjeros en España (febrero–mayo de 2005). Un año después*. Real Instituto Elcano (eds.), Madrid. (Documentos de Trabajo 15), www.realinstitutoelcano.org/documentos/252/252_Kostova_Regularizacion_Extranjeros_Espana.pdf
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R., Zilber, T. (2006): *Cercetarea Narativa. Citi-tire, analiza si interpretare*. Polirom, Iasi.
- Massey, D. S., Goldring, L., Durand, J. (1994): Continuities in Transnational Migration: An Analysis of Nineteen Mexican Communities. *American Journal of Sociology*, 99 (6): 1492–1533.

- Massey, D. S., Arango, J., Graeme, H., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J. E. (1998): *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Clarendon Press, Oxford.
- Olwig, K. F. (2007): *Caribbean Journeys: An Ethnography of Migration and Home in Three Family Networks*. Duke University Press, Baltimore-London.
- Portes, A., Böröcz, J. (1989): Contemporary Immigration: Theoretical Perspectives on its Determinants and Modes of Incorporation. *International Migration Review*, 23 (3): 606-630.
- Putnam, R. D. (2001). *Cum funcționează democrația. Tradițiile civice ale Italiei moderne*. Editura Polirom, Iasi.
- Sandu, D. (2000): Migrația transnațională a românilor din perspectiva unui recensământ comunitar. *Sociologie Românească*, 46 (3-4): 5-52.
- Sandu, D. (2004): Cultură și experiență de migrație în satele României. *Sociologie Românească*, 22 (3): 179-201.
- Sandu, D. (2005a): Dynamics of Romanian Emigration. After 1989. From a Macro to a Micro Level Approach. *International Journal of Sociology*, 3 (35): 36-56.
- Sandu, D. (2005b). Emerging transnational migration from Romanian villages. *Current Sociology*, 53 (4): 555-582.
- Sandu, D. (ed.) (2006): *Living Abroad on a Temporary Basis. The Economic Migration of Romanians: 1990-2006*. Open Society Foundation, Bucharest. www.sfos.ro/en/program_articol.php?articol=34
- Șerban, M., Grigoraș, V. (2000): Dogenii din Teleorman în țară și în străinătate. Un studiu asupra migrației circulatorii în Spania. *Sociologie Românească*, 30 (2): 30-54.
- Vertovec, S. (2001): *Transnational social formations: Towards conceptual cross-fertilization*. Paper presented at Workshop on „Transnational Migration: Comparative Perspectives”, June 30-July 1, Princeton University.